

Vorbereide observatie en feedback

Experiment Montessori-basiscursus schooljaar 2025-2026

Daphne Shinn, Montessori Lyceum Pax, 11 maart 2026

Mijn lessen worden sinds begin dit schooljaar steeds meer ‘Montessori’, maar gestructureerd observeren lukt nog niet zo goed¹. Dit terwijl Maria Montessori benadrukt dat je als Montessori-leerkracht elke interventie in het leerproces van een leerling zou moeten baseren op zo neutraal mogelijke observaties (Montessori, 1946/2014²). Tijd inplannen voor observatie doe ik steeds vaker, maar ik bepaal pas tijdens mijn observatiemoment wáár ik op ga letten. Dit leidt tot chaotische aantekeningen waarin ik vooral opvallende, negatieve dingen opschrijf. Dit terwijl ik bij Didactisch coachen³ juist hard werk aan positieve feedback geven, en weet dat dit beter lukt als ik hier vóór de les alvast over nadenk.

Daarom onderzocht ik voor dit Montessori-experiment **of en hoe mijn observaties verbeteren als ik van tevoren bedenk wat ik precies ga observeren, én welke feedback en activerende vragen daarbij passen**. Ook vroeg ik me af of en wat voor effect het heeft om leerlingen te laten weten waar ik precies op let tijdens het observeren.

Situatieschets brugklas p1b

Ongeveer de helft van de leerlingen in klas p1b vergaten bij het schrijven van hun meest recente bewijswerk twee of drie van de zes punten in hun checklist, en haalden daardoor hun bewijswerk niet in één keer. Begrepen ze niet goed hoe ze met een checklist konden werken? Speelde onrust in de klas (en daardoor verminderde concentratie) een rol? Ik had geen idee, en dat kwam deels omdat ik daar bij het observeren niet op had gelet.

Experiment & activiteiten

Voor dit experiment heb ik gedurende vier lessen verspreid over twee weken voorafgaand aan elke les mijn observatie én feedback voorbereidt (zie *Tabel 1*).

¹ Zie document *Leerdoelen en reflectie Daphne Shinn* voor meer informatie.

² Montessori, M. (1946/2014). *Education for a new world*. Montessori-Pierson.

³ Sinds het schooljaar 2024-2025 doe ik mee aan de cursus Didactisch coachen bij Montessori Lyceum Pax.

Activiteit	Observatie	Vorbereide feedback en activerende vragen
Tijdens les 1: Leerlingen schrijven Engelstalige review over een videoclip naar keuze, op basis van een checklist.	'Gebruik van checklist' staat als leer/lesdoel op whiteboard. Ik loop rond tijdens zelfstandige werktijd en bekijk of leerlingen hun checklist: • zichtbaar op hun tafeltje hebben liggen; • bekijken/lezen tijdens het schrijven; • afvinken.	• Wat is jouw plan voor deze opdracht? Welke stappen ga je zetten?/ Wat is je eerste stap? Waarom kies je voor deze stap? • Ga je eerst de checklist doorlezen of eerst schrijven? Waarom kies je hiervoor? • Ik zie dat je al een paar onderdelen hebt afgevinkt op je checklist. Werk je in volgorde?/ Wat is je volgende stap? • Ik zie dat je de onderdelen op de checklist niet afgevinkt. Daarom kan ik niet goed zien wat je al hebt gedaan. Kun je mij dat vertellen?/ Hoe weet je nu wat je al hebt gedaan en wat nog niet? • Ik zie dat je bezig bent met de extra opdracht. Je had je eerste opdracht sneller af dat ik had verwacht! Hoe weet je dat je alles al af hebt? Hoe zou je je opdracht nog kunnen verbeteren? • Ik zie dat je alle onderdelen op de checklist hebt afgevinkt. Waar ben je nu nog mee bezig? (of) Hoe zou je deze review nog beter/uitgebreider kunnen maken?
Na les 1: Leerlingen leveren hun schrift met opdracht en checklist in. Tijdens les 2: Tijdens zelfstandige werktijd in stilte (online woordjes leren) deel ik de schriften met werk van vorige keer uit.	Na les 1 bekijk ik de schriften. Tijdens les 2 deel ik de schriften met schriftelijke feedback uit, en geef deze feedback ook mondeling.	• Prima de checklist gevolgd. Ik zie dat je, anders dan bij je Engelse review, nu ook je spelling hebt gecheckt en gecorrigeerd met de woordenlijst. Dat maakt deze review nog beter. • De meeste punten van de checklist staan in je review. Eentje mis ik nog. Kun jij eens checken welke dat is, en die alsnog toevoegen? • Je hebt de checklist goed gevolgd, en ik zie dat je deze keer je aantekeningen hebt gebruikt om iets extra's toe te voegen. Heel goed gedaan! • Je review voldoet aan alle eisen in de checklist. Goed zo! Hoe kun je je review nóg beter maken met behulp van je aantekeningen?
Tijdens les 3: Leerlingen schrijven een Duitstalige review op basis van dezelfde checklist als uit de eerdere lessen.	Ik benoem wat ik ga observeren en dat ik daarom even niet beschikbaar ben. Wat ik ga observeren (gebruik checklist, fluisterstilte) en eindtijd waarop ik weer beschikbaar ben voor vragen staat op whiteboard.	T.a.v. gebruik checklist, zie boven. T.a.v. fluisterstilte: • (non-verbaal: teken voor stilte geven > vinger voor mond) • Fijn dat je/jullie zo zachtjes praten, dat helpt de hele groep om rustig te werken. • Ik hoor jou/jullie helemaal aan de andere kant van het lokaal/ Jullie zijn een stuk luider dan fluisterstilte. Hoe komt dat? Heb je nog iets nodig om aan de slag te gaan?
Tijdens les 4: Leerlingen bereiden presentaties voor volgens een opdracht met eisen in een bulleted list (alternatief voor checklist).	Ik benoem en zet op het whiteboard wat ik ga observeren: • 10 minuten zelfstandig werken in stilte (eindtijd op whiteboard) • stil zijn tijdens presentaties van klasgenoten (4 x 2 minuten) • werken volgens opdracht	• (non-verbaal: teken voor stilte geven > vinger voor mond) • Ik hoor dat je nog niet helemaal stil bent. Wat heb jij nog nodig om in stilte te kunnen werken? • Ik merkte dat je het moeilijk had met stil zijn, want ik hoorde je een paar keer praten of fluisteren. Wat maakt dat je dit lastig vindt? • Tijdens zelfstandige werktijd had je moeite met stil zijn. Tijdens de presentaties heb ik gezien dat je het tóch kunt. Waarom lukte het nu wel? • (na stiltetijd) Deze keer heb/had je geen checklist. Hoe pak(te) je het nu aan? • Ik zie dat je de punten in de bullets hebt afgevinkt, net als bij een checklist. Wat handig!

Tabel 1. Les-activiteiten en voorbereide observatie en feedback tijdens experiment.

Resultaten

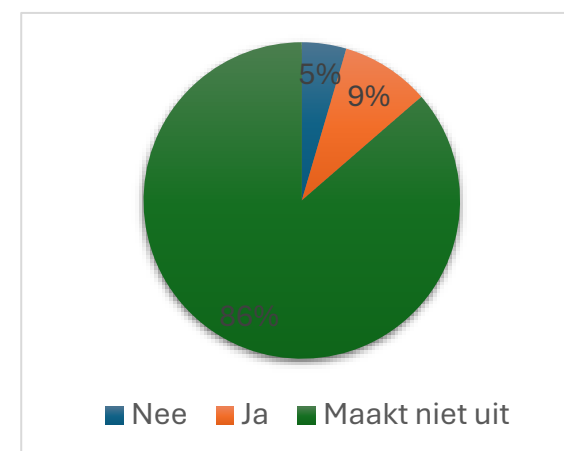
Door het voorbereiden van observatie en feedback kon ik gericht observeren, en sneller aantekeningen maken. Ook dwong het mij eerder na te denken over hoe je iets neutraal kunt observeren. Tijdens les 1 vertaalde ik het lesdoel ‘checklist goed gebruiken’ bijvoorbeeld naar de neutralere observatiedoelen ‘checklist zichtbaar op bureau’, ‘checklist checken/bekijken tijdens het schrijven’ en ‘punten op de checklist afvinken’. Bij twijfel kon ik er vragen over stellen ter verduidelijking en/of activering, zoals ‘Waar ligt je checklist?’, ‘Hoe gebruik je de checklist precies?’ (zie ook les 1 in *Tabel 1*). Omdat Maria Montessori juist pleit voor observeren zonder leerlingen te storen in hun proces en concentratie (Montessori, 1946/2014), observeerde ik tijdens de lessen daarna ook zonder vragen te stellen, bijvoorbeeld ‘10 minuten werken in stilte’.

Het resultaat van mijn voorbereidingen was dat ik aan het einde van elke les in plaats van een lijstje *random* aantekeningen een duidelijk overzicht had van leerlingen die wel of niet aan de ‘te observeren doelen’ voldeden. Een hele vooruitgang! Verder merkte ik ook dat het mij rust geeft om van tevoren te weten wat ik observeer en waarom, met meer focus als gevolg. Ik vermoed dat ik op deze manier de komende tijd de kwaliteit en efficiency van mijn observaties nog verder kan verbeteren.

Of leerlingen beter hun best doen als ik de vaardigheden die ik ga observeren benoem en op het whiteboard schrijf, kon ik uit dit experiment niet vaststellen. Ik kreeg wel de indruk dat ze beter hun best deden. Dankzij een vragenlijst weet ik dat het de overgrote meerderheid (86%) van de leerlingen in p1b niet uitmaakt of ze weten waarop ik ga letten of niet (zie *Figuur 1*).

Wél merk ik dat het mij helpt als ‘reminder’ tijdens het observeren om het letterlijk voor mijn neus te hebben. Daarom heb ik een Observatie-formulier (zie *Figuur 2*) gemaakt om het observeren voor te bereiden, te kunnen aan/afvinken, het formulier uit te printen en voor me neer te leggen, eenvoudig te herhalen, en beter te documenteren. Volgens Gerker (2024)⁴ kunnen gestructureerde en herhaalde observaties helpen om betere beslissingen te nemen over interventies in de les. Bovendien maakt herhaalde, gestructureerde observatie het makkelijker progressie-feedback te geven, zowel in de les als op de verslagen van leerlingen.

Figuur 1. Resultaten vraag
‘Vind je het prettig als je weet waar de
docent op let tijdens de les?’

⁴ Gerker, H. (2024). *Rediscovering the child: Review of Montessori educator research projects 2023–2024*. Journal of Montessori Research, 10(2). <https://doi.org/10.17161/jomr.v10i2.23052>

Volgens Voerman & Faber (2018) ⁵ kan progressie-feedback (feedback over de vooruitgang van de leerling) de motivatie en growth-mindset van leerlingen positief beïnvloeden. Met dit observatie-formulier ga ik de komende tijd verder experimenteren. Ook wil ik een aantal collega's vragen dit ook te proberen en mij van feedback te voorzien, zodat ik het formulier kan verbeteren en dan kan delen in het docenten-team.

Figuur 2. Observatie-en-feedback-formulier

Klas:		Les-nr./ Datum:
Naam/namen leerling(en) <i>Vul hier (evt. digitaal) 1, enkele of alle namen van je leerlingen in.</i> <i>Vink aan wie aan het observatiedoel voldoet, of zelf een kruisje bij wie niet voldoet, evt. met korte aantekening: 'V, na 5 min',</i> <i>Optioneel: bij meerdere observatiedoelen kun je ook een afkorting gebruiken per observatiedoel.</i>	Observatiedoel <i>Bijvoorbeeld (doelen + afkortingen):</i> • 10 minuten zelfstandig werken in stilte. (S) • Zelfstandig werken zonder vragen stellen aan docent. (Z) • Wel/niet bij vastlopen zelf aan andere opdracht beginnen. (W/N) • Checklist gebruiken: checklist op tafeltje (T), lezen/checken tijdens schrijven (L), afvinken (A).	Bijpassende feedback en/of activerende vragen <i>Bijvoorbeeld:</i> • Ik hoor dat je klasgenoten in je groepje om hulp vraagt. Dat is een goed idee, 2 weten meer dan 1. Hoe heeft dit je verder geholpen? • Ik zie dat je bladert in je themabundel. Goed dat je die gebruikt om verder te komen met je opdracht. Wat zou je nog meer kunnen proberen? • Hoe kun je antwoord krijgen op deze vraag zonder mijn hulp? • Je lijkt gefrustreerd, klopt dat? Wat heb je al geprobeerd? Als het je niet lukt om verder te komen met deze opdracht, hoe kun je je tijd dan toch goed gebruiken?
Aanvullingen <i>Ruimte voor extra aantekeningen. Schrijf alleen hele opvallende en/of belangrijke observaties op zodat je niet afdwaalt van je belangrijkste observatiedoel(en).</i>		

⁵ Voerman, L., & Faber, F. (2018). *Didactisch coachen: hoge verwachtingen concreet maken met behulp van feedback, vragen en aanwijzingen* (4e druk.). De Weijer Uitgeverij.

